

**Universitatea „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca
Facultatea de Istorie și Filosofie
Școala Doctorală „Relații internaționale și studii de securitate”**

TEZĂ DE ABILITARE

**Puterea culturii și impactul paradiplomației în sfera
relațiilor internaționale și în aria de frontieră**

**The power of culture and the impact of paradiplomacy in
international relations and the border area**

Conf.univ.dr. Alina STOICA

2022

Rezumat

Prezenta lucrare surprinde profilul academic al autoarei, principalele teme științifice abordate de-a lungul timpului, cu precădere după momentul susținerii publice a tezei de doctorat și maniera în care rezultatele cercetărilor au fost diseminate. În rândurile de mai jos sunt prezentate structura, abordarea metodologică, firul argumentativ și perspectivele subliniate în teza de abilitare.

Structurată în două părți, teza surprinde în prima parte parcursul profesional al autoarei văzut din mai multe perspective complementare: actul didactic, cel științific și administrativ. Sunt prezentate evolutiv studiile de licență, masterat și doctorat, cu accent pe dimensiunea internațională a acestora, completată de obținerea unor granturi cu finanțare europeană nerambursabilă. Regăsim totodată aici, între elementele biografice, parcursul didactic al autoarei, de la preparator la conferențiar, în cadrul Facultății de Istorie, Relații Internaționale, Științe Politice și Științele Comunicării, Universitatea din Oradea, alături de activitățile administrative asumate în Facultate și Departament. Măsura unei activități academice bogate este dată și de implicarea în domeniul dezvoltării calității în învățământul universitar, atât pe plan intern, în Universitate, cât și prin statutul de expert evaluator în cadrul Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ARACIS).

Tot în această primă parte a tezei, autoarea realizează un fir roșu al activității științifice, cu accent pe ultimii ani de carieră. Această parte este astfel gândită metodologic, încât să reflecte cât mai obiectiv și fidel principalele rezultate ale cercetărilor. Grupate pe subdomenii de cercetare, acestea sunt prezentate sintetic, prin analogie cu principalele curente științifice din sfera relațiilor internaționale și studiilor europene. Trimiterea se face la un cadru contextual mai larg, ce încadrează tematic și conceptual rezultatele obținute. Perspectiva acestor cercetări este una complexă, interdisciplinară. Mai mult, arii disciplinare, considerate nu demult periferice pentru sistemul relațiilor internaționale și studiilor europene, își recâștigă relativ recent locul în domeniu. Facem referire în primul rând la *puterea culturii* pe scena relațiilor internaționale, dar și în contextul unei unități necesare a Uniunii Europene și a accentuării rolului culturii în procesul

integrării europene; la *diplomația culturală* și rolul jucat de aceasta în politica externă a statelor, prin promovarea și utilizarea zestrei cultural-istorice a națiunilor, în scopul atingerii obiectivelor politice și economice, îndeosebi, dar și în scopul creării unei imagini de țară, a unui brand care să faciliteze implementarea obiectivelor politice și economice; la *identitatea culturală pe frontierele* interne și externe ale Uniunii Europene; la fenomenul *paradiplomatic* devenit în timp tot mai intens, extins și permanent. Actorii paradiplomatici (regiunea autonomă, regiunea în general, orașul etc), pe lângă faptul că se bucură de autonomie și de numeroase resurse, au o influență din ce în ce mai mare în aria relațiilor internaționale. Toate aceste elemente și altele asemenea, demonstrează prezența unor schimbări majore în relațiile dintre state, la nivel mondial, schimbări ce arată nevoia de noi instrumente de sprijin pentru diplomația tradițională, deja insuficientă: diplomația publică, digitală, culturală, celuloid, celebră etc.

Plecând de la principalele rezultate ale cercetărilor noastre din ultimii ani, valorificate prin prezentarea și publicarea lor în context internațional îndeosebi, ne propunem ca pe parcursul prezentei teze să sintetizăm rezultatele pe trei direcții tematice complementare și totodată interdisciplinare:

- Istorie, relații internaționale, politică externă și diplomație,
- Puterea culturii în sistemul internațional,
- Spațiul de frontieră: zonă de tranziție, interacțiune și identitate.

Prima direcție tematică conturează cercetările ce vin în completarea principalelor preocupări științifice din perioada de început a activității de cercetare a autoarei, inclusiv din perioada doctorală și imediat după aceea. Validată și recunoscută de mediul academic (autoarei i s-a decernat în 2016, de către Rectorul Universității din Oradea, diploma de merit pentru rezultate deosebite în cercetarea științifică în domeniul Relații Internaționale și Studii Europene) volumele și lucrările științifice sunt un argument în sprijinul tezei complexității relațiilor internaționale și a stabilirii noii ordini mondiale.

Este important să precizăm că analiza istorică permite o perspectivă diacronică asupra relațiilor internaționale și politicii externe a statelor. Specificul cultural, amprenta istorică și experiența contactelor reciproce ale grupurilor umane pot deveni elemente de prognoză, de anticipare, asupra reacțiilor și comportamentelor care afectează sfera relațiilor interstatale, regionale sau internaționale. Relațiile complexe și conexiunile internaționale contemporane sunt rezultatul eforturilor sau acțiunilor petrecute în trecut și care au influențat generații de oameni.

Ceea ce știm astăzi despre diplomație este rezultatul unei evoluții consecvente în relațiile internaționale, marcate de realitățile întâlnite, de mentalitățile și de transformările din societate. Relațiile internaționale, relațiile bilaterale, politica externă și diplomația ca instrument de implementare, sistemul de negociere sau abuzul de putere sunt doar câteva dintre temele abordate în această primă parte.

Cea de-a doua linie tematică de interes este dedicată puterii culturii în sistemul internațional. În opinia autoarei cultura are un rol catalizator pentru activitățile politice și economice la nivel european, național și internațional. Totodată, factorul cultural local poate influența semnificativ capacitatea unei zone de a genera bogăție pentru comunitate, fiind în același timp un catalizator pentru o renaștere economică durabilă, prin dezvoltarea sectoarelor inovatoare și creative bazate pe activități artistice. Pe de altă parte, cultura este de asemenea văzută ca un factor de democratizare. Autoritățile care sunt conștiente de rolul culturii în dezvoltarea regională și de faptul că accesul la cultură schimbă mentalitățile comunității, îmbunătățind starea psihică a populației, se concentrează pe o cultură civică care să permită exprimarea democrației participative, crescând astfel gradul de implicare a indivizilor în dezvoltarea comunității.

S-a remarcat deasemenea utilitatea implicării diplomației culturale (*soft power*) în rezolvarea problemelor de securitate la nivel mondial. În analizele sale, autoarea constată existența a trei elemente esențiale care pot influența atât izbucnirea cât și soluționarea unui conflict: limba, etnia și religia, toate elemente culturale. Prin urmare, realitatea actuală la nivel internațional a demonstrat că *hard power* nu poate oferi soluțiile cerute și așteptate de omenire. În consecință se impune obligația de a fi găsite soluții *soft*, al căror caracter de prevenție poate deveni cheia diplomației viitoare.

O șansă importantă în rezolvarea, dar mai ales în prevenirea conflictelor o are așadar diplomația culturală ale cărei țeluri sunt încrederea reciprocă, negocierea și cooperarea, în sprijinul cărora această formă nouă de diplomație are capacitatea de a identifica riscurile majore, dar și instrumentele de a elabora și implementa programe esențiale pentru atingerea obiectivelor sale și implicit ale statelor care o asumă ca instrument în implementarea politicii externe. Extinderea spațiului democratic prin diplomația culturală va genera un alt tip de relații între state și națiuni, bazate pe dialog și înțelegerea celuilalt. Diplomația culturală și dialogul intercultural vor înlocui vechiul tip de relație bazat exclusiv pe forța militară și presiunea economică, creând mecanisme democratice de dialog și întărirea cooperării între societatea politică și civilă, sporind astfel

încrederea cetățenilor în putere și reducând conflictul într-un mod constructiv. Între pilonii de bază ai diplomației culturale identificăm educația, religia, mass-media etc.

Într-un context cultural interactiv puternic, noile paradigme ale reorganizării mondiale au erodat granițele clare, peste acestea suprapunându-se procesele de globalizare, care au reconfigurat arhitectura politicii și a societății, schimbând relațiile de forțe dintre state și piețe. Echilibrul de putere a fost modificat. Rolul decizional al statelor este puternic subminat de rolul piețelor. Se observă o descentralizare a statului, a cărui autoritate este transferată din ce în ce mai mult către guvernele regionale, instituțiile internaționale, companii transnaționale, municipalități, dând naștere unui nou concept de funcționare în domeniul relațiilor internaționale – *paradiplomația*, altfel spus diplomația sub-statală. Această formă de diplomație asumă eforturi la nivel internațional și transnațional importante pentru dezvoltarea comunităților, însă rolul său este major asumat în jurul educației, asistenței medicale, schimbărilor climatice, gestionării deșeurilor sau al transportului.

În plus, la nivelul UE și implicit a statelor membre (unele puternic centralizate, altele total federalizate) avem de a face cu diverse tipuri de regiuni, care la rândul lor beneficiază de diferite forme de organizare administrativă și politică. Utilizarea paradiplomației în cazul lor este diferită, în funcție de legătura/dependența pe care acestea o au cu autoritatea națională. De aceea propunem în studiile noastre o concentrare mai degrabă a elementului paradiplomatic în lumea orașului. Acesta beneficiază de o organizare formală universal recunoscută, având o structură birocratică - administrativă similară și cadru legal, în care își desfășoară activitatea. Orașul sau structurile sale locale aderă cu mai mare ușurință la diferitele rețele și organizații transfrontaliere, transregionale și transnaționale. În prezent 80% din producția economică globală este deja generată de orașe. Acest fenomen nu poate fi comparat decât cu efectele marii revoluții industriale din secolul XIX.

Ultima linie tematică cuprinde cercetările autoarei ce au vizat studiul frontierei, a frontierei culturale îndeosebi. Realitățile recente, privind efectele crizei refugiaților și ale pandemiei de COVID-19 au generat politizarea culturii și a granițelor mai mult ca niciodată. Cultura din spațiile de frontieră, din cultură considerată de margine a ajuns brusc în centrul geopoliticii, a fluxurilor și experiențelor lumii transnaționale. Din ce în ce mai mult, cultura și granițele sunt peste tot și totuși nicăieri. În spațiile de frontieră, narațiunile naționale și contranarațiunile sunt testate și evaluate, confruntându-se cu cultura transnațională.

Cercetările autoarei în această direcție științifică, a intersecției dintre graniță și cultură, oferă o viziune extinsă în timp și critică la adresa culturii din spațiile de frontieră în mișcare. Ele însumează experiența noastră de peste 12 ani în acest domeniu, completată de numeroase exemple și de o literatură de specialitate în creștere.

Această dimensiune culturală a granițelor prin influența pe care o exercită asupra indivizilor și comunităților joacă un rol important pentru modul în care se formează și se perpetuează identitatea umană prin diferite niveluri de excludere și includere de-a lungul unui continuum de separare fizică și socială. Este bine de înțeles că orice formă de graniță, la orice scală socială sau spațială este mult mai complexă decât noțiunea simplistă de linii de pe hărți sau de garduri și pereți în peisaj. Modurile în care granițele și imaginile lor lasă o amprentă de neșters asupra înțelegerii noastre despre spațiile și mediile locale ne permit să înțelegem semnificația mai complexă și mai bogată a ceea ce constituie de fapt o graniță și modul în care aceasta are impact asupra vietile noastre.

În vederea continuării cercetărilor în domeniul vizat, autoarea propune continuarea manifestării interesului său științific pentru modul de implicare și manifestare al puterii culturii în societatea internațională. Subiectul merită studiat prin perspectiva a cât mai multor studii de caz, a bunelor practici, în vederea dezvoltării comunităților locale, cu efecte pozitive la nivel local/național/internațional. La fel de mare interes intenționează autoarea acestei teze să aloce și studiului paradiplomației la nivelul României, al UE, aducând soluții prin compararea situațiilor cu experiențele formațiunilor sub-statale din Asia, Africa, SUA sau America Latină.

O altă direcție de dezvoltare a carierei este plasată sub auspiciile programului Jean Monnet, al Comisiei Europene, parte a cadrului de finanțare Erasmus Plus. Beneficiind deja, de experiența cumulată ca și coordonator al unui modul Jean Monnet și ca membru în alte două module, autoarea își propune să candideze pentru o catedră dedicată integrării europene prin cultură, cu un impact pronunțat asupra dezvoltării curriculare și a mobilităților internaționale, inclusiv la nivel doctoral. Au fost arătate, totodată, modalități de diseminare a rezultatelor științifice prin stagiile de predare internaționale ale autoarei atât în Uniunea Europeană (Portugalia, Spania, Italia, Franța, Slovacia, Ungaria, Grecia), cât și în afara acesteia (Bolivia, Maroc, Muntenegru).

Așadar, în partea a doua a tezei este conceput un planul de dezvoltare al carierei gândit pe două paliere de abordare: dezvoltarea carierei profesional-didactice și dezvoltarea activității de cercetare. Concluziile impun nevoia obținerii atestatului de abilitare, urmat de candidatura pentru

postul de profesor și obținerea conducerii de doctorat. Importanță deosebită este acordată aprofundării cercetării și integrarea acestora în activitățile didactice pe care dorim să le perfecționăm atât la nivel de conținut, cât și în ceea ce privește aptitudinile de predare.